

(p. 111). Pel que fa a les anècdotes, podem esmentar l'enviament d'una notícia falsa —la creació de l'associació d'Amics de Lapònia— per part de Pernau i Ibáñez Escofet a tots els diaris, quan treballaven al *Correu*, i que tots els diaris van publicar.

Parlàvem dels consells que dona als professionals. Una autèntica lliçó de periodisme, ètic i rigorós, recorre com una trama subjacent aquestes memòries, que també són, insistim-hi, un trajecte per l'evolució del periodisme català i espanyol; des de la formació d'alguns dels actuals *popes*, a la conversió de la professió amb l'ajuda de la informàtica, no necessàriament positiva per a l'autor —ara «als periodistes ens toca assumir feines que abans feia la gent de tallers» (p. 457), cosa que també relaciona amb l'empobriment del llenguatge: «tot el que es guanya en informàtica es perd en expressió» (p. 536)—, passant per *madame* censura i altres atemptats contra la llibertat d'expressió. Fets concrets que formen part d'aquella petita història, testimonial, i que tan positiu és que es coneguïn, especialment perquè no es tornin a repetir —una altra qüestió seria la transformació d'aquests processos en altres tipus de censura, més encoberts.

Pernau ens aconsella una feina feta «a temps i amb rigor» (p. 141-142), desprestigia els qui practiquen la lectura ràpida (p. 316-318) i dona més consells professionals, com ara no furgar en el dolor dels altres, entrevistant un pres d'un camp de concentració, per exemple

CASALS i MARTORELL, Daniel

El català en antena. Vint anys construint el model lingüístic de Catalunya Ràdio

Benicarló: Onada Edicions (Biblioteca la Nau, 1), (2003 [2004]²), 245 pàg.

La radiodifusió en català va commemorar, l'any 2003, el vintè aniversari de l'inici de les emissions de Catalunya Ràdio. A més de la importància que això supo-

(p. 177). No cal dir com n'és de vàlid aquest consell, especialment si es pogués aplicar a certs programes televisius.

Empresaris d'alguns diaris, com ara Santacreu, que va ser amo del *Diari de Barcelona*, no surten gaire ben parats del retrat que en fa Pernau: de Santacreu, concretament, en diu que, «com tots els empresaris de premsa», no buscava rendibilitat, sinó «vanitat i afany d'influència» (p. 326), i explica algunes anècdotes que delaten el poc nivell cultural de l'amo del *Brusi*.

Però no només ens parla de l'àmbit estatal, sinó també del que ha pogut viure i conèixer viatjant. Amb cert escepticisme irònic, explica com va viure la desaparició del comunisme als països de l'Est, amb l'exemple d'un professor polonès que, d'impartir classes de Planificació econòmica segons els cànons soviètics, va passar a explicar Economia de mercat, «just a l'inrevés. Sense manies» (p. 472). O rememorant acudits de l'època sobre la devaluació del carnet del Partit Comunista (p. 473).

Apareixen amb noms i cognoms molts companys de professió d'en Pernau, fins al punt que es podria fer un seguiment de la seva trajectòria. Així culmina la seva construcció d'un retrat més que complet de la professió periodística d'aquest país.

Anna Tous Rovirosa

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Periodisme

sa per a la casa, dues dècades en antena representen un dels períodes més fecunds per a la llengua catalana que es trasllada per les ones, al costat, naturalment, d'al-

tres efemèrides remarcables, com el quart de segle que Ràdio 4 va celebrar el 2001. Catalunya Ràdio, la primera emissora de la Generalitat de Catalunya restablerta, va ser una realitat a conseqüència de la creació d'un servei públic de radiodifusió en el si de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, creada a redós de la Llei 10/1983, del Parlament de Catalunya. Així es preparava el camí perquè el 20 de juny del 1983 comencessin les emissions de Catalunya Ràdio.

En el marc de la celebració d'aquestes dues dècades, s'ha publicat el llibre *El català en antena. Vint anys construint el model lingüístic de Catalunya Ràdio*, obra de Daniel Casals i Martorell (Barcelona, 1969), professor de llengua catalana a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona. En paraules de l'autor, «aquest llibre és un homenatge als professionals de Catalunya Ràdio i als seus oients, que junts han fet possibles aquests vint anys continuats d'emissions en català». I és que Casals, que a més és professor de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Oberta de Catalunya, creu que, amb la feina feta durant aquestes dues dècades, Catalunya Ràdio ha contribuït a la recuperació de la llengua catalana iniciada ara fa vint-i-cinc anys i ha establert les bases per a la construcció d'un llenguatge radiofònic català, motiu de la tesi doctoral de l'autor, actualment en curs d'elaboració.

Enceta l'obra un proemi del periodista Antoni Bassas, que hi remarca que, per als redactors i locutors, «el model lingüístic de Catalunya Ràdio va esdevenir alhora una referència imprescindible i un marcatge individual» (p. 15). Hi segueix un pròleg de Mila Segarra, professora de llengua catalana de la UAB, que recorda que a Catalunya Ràdio «no li devem únicament la normalització de l'ús de la llengua catalana en antena. Li hem d'agrair també que hagi anat conformat un llenguatge radiofònic en català, amb els seus

diferents registres i varietats» (p. 18). Els sis punts en què s'articula l'estructura del llibre ressenyat es poden agrupar en dues grans parts. La primera integra la terna inicial: 1) la presentació de l'autor; 2) una aproximació a Catalunya Ràdio, amb el detall, d'una banda, de les mesures legislatives que van permetre la creació de les emissores radiofòniques de la CCRTV i, de l'altra, de l'estructura i dels recursos que en permeten el funcionament; i 3) l'actuació lingüística, que inclou una aproximació històrica al model lingüístic de la casa i l'explicació de les funcions assignades a la Unitat d'Assessorament Lingüístic.

Tal com recull, de manera excel·lent, l'obra de què parlem, el model de llengua de Catalunya Ràdio es va començar a planificar l'abril del 1983, abans que se n'iniciessin les emissions. El llibre explica, de forma amena però rigorosa, els primers aplecs de criteris de llengua i d'estil per a locutors i redactors de la casa: *Orientacions per a l'ús de la llengua a Catalunya Ràdio i RAC* (1986) i *Principals faltes davant del micròfon* (1986), dirigits per Ricard Fité. A més, *El català en antena*, publicat amb el suport de Catalunya Ràdio, analitza com s'ha anat configurant el model lingüístic d'aquesta emissora al llarg dels vint anys que han transcorregut des de la seva engegada i en quins punts es detecten les variacions del patró planificat.

En el segon bloc de l'obra —el més lingüístic—, l'estudi del professor Daniel Casals s'ocupa dels aspectes del model actual de les emissores de la CCRTV, continguts en el llibre d'estil de Catalunya Ràdio, titulat *Orientacions lingüístiques* i elaborat sota la direcció d'Oriol Camps. Casals hi estudia els criteris que la Unitat d'Assessorament Lingüístic (UAL) estableix per a convencions (com ara amb quin significat s'usen a Catalunya Ràdio el substantiu *pais* i l'adjectiu *nacional*), per al gènere radiofònic (és el cas de les solucions lingüístiques per als registres dels diferents programes, com ara un noticiari o un magatzí), per a la fonètica (per

exemple, pautes per saber si hem de pronunciar una *e* tancada, «serp», o una *e* oberta, «terra»), per a la morfologia (ens diu com hem d'usar els indefinits *tot* i *mig*, «tot Barcelona», però «tota la Barcelona olímpica») i per a la sintaxi. En aquest darrer apartat, Casals analitza tant els criteris que recullen la normativa del català (per exemple, les regles d'ús dels pronoms relatius (com ara *que*, *qui* i *el qual*), com els aspectes que fan referència a la varietat funcional de català per a la radiodifusió. N'és un exemple la remarca que s'ocupa de l'ordre dels elements en la frase radiofònica —subjecte + verb + complements—, que s'aborda de manera crítica amb bibliografia pertinent i rigorosa seguint autors que s'han dedicat a l'estudi del llenguatge radiofònic castellà, com ara Prado (1981), Balsebre (1994) i Huertas i Perona (1999).

Segons les conclusions a què arriba l'excel·lent investigació del professor Daniel Casals, que a més de llicenciat en filologia catalana i en lingüística ho és també en periodisme, el model lingüístic de Catalunya Ràdio es caracteritza per l'adequació, en general, del llibre d'estil a la normativa lingüística fixada per l'Institut d'Estudis Catalans. També remarca el fet que les *Orientacions lingüístiques* es completen amb estudis de llengua, tenen en compte les característiques del canal radiofònic, preveuen solucions per als diferents registres dels espais (d'informació, d'entreteniment, etc.) i consideren, en grau divers, les varietats geogràfiques de l'idioma. A més, *El català en antena* subratlla la importància que existeixi la Unitat d'Assessorament Lingüístic (UAL) de Catalunya Ràdio per a l'aplicació dels criteris als textos radiofònics.

Gràcies a aquest estudi, ens arriben dades originals que ens permeten conèixer una experiència en la construcció de models lingüístics per a la ràdio en català. I aquestes informacions ens seran útils per a les feines anàlogues que es facin en el futur en aquest camp. *El català en ante-*

na constitueix un testimoni històric imprescindible per conèixer com s'ha bastit el model lingüístic de les emissores radiofòniques de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. És útil, doncs, perquè el tinguin en compte els historiadors del periodisme de Catalunya, atès que s'hi detalla amb rigor una de les singularitats més evidents de la radiodifusió de casa nostra: l'ús de la llengua catalana.

El valor que hem d'afegir al contingut d'*El català en antena* és que constitueix una aproximació seriosa al llenguatge radiofònic català a partir de l'anàlisi dels criteris que Catalunya Ràdio ha fixat per a la redacció dels textos que posen en antena els seus locutors, una matèria que Daniel Casals ha treballat al llarg d'anys i que continua desbrossant en la seva tesi doctoral i en investigacions posteriors, en les quals abordarà una reconstrucció cronològica de l'ús del català a la ràdio des de la creació, tant en els períodes en què l'idioma ha estat permès, com ara la Segona República, com en els que ha estat proscribit, com ara el Franquisme. En aquest sentit, hauria enriquit el treball l'esment d'antecedents en l'ús del català en altres emissores, un capítol que l'autor va tractar de manera embrionària en el seu treball de recerca —base del llibre que ressenyem— i que abordarà, de manera ampliada, en la seva tesi doctoral. A manera de recordatori, la nostra experiència ens recorda que Ràdio Barcelona va ser pionera en l'emissió de programes en català en èpoques no gaire falagueres per a l'idioma, i també en moments difícils com la Transició. N'és un exemple el programa «Futbol en català», que l'emissora degana va posar en antena, sota la direcció de Joaquim Maria Puyal, el 5 de setembre del 1976, encara no un any més tard de la mort del dictador, tal com el professor Casals ha explicat en un treball publicat a la revista *Serra d'Or* (503).

És recomanable que llegeixin *El català en antena* —del qual ja ha vist la llum la segona edició (2005)— els periodistes i

els estudiants de periodisme i comunicació audiovisual que vulguin saber com s'ha anat perfilant el model lingüístic de Catalunya Ràdio en aquestes dues dècades. També hi trobaran l'anàlisi de la darrera versió del llibre d'estil de Catalunya Ràdio i els passos que ha calgut fer per arribar-hi. És per això que aquesta obra és recomanable també per a filòlegs i lingüistes. D'*El català en antena* s'ha de destacar ahora el punt de vista —lingüístic— amb què s'analiza la radio-difusió de casa nostra en un moment en què han aparegut un conjunt de treballs

sobre els avatars vitals de la ràdio del nostre país. En aquest sentit, el llibre de Casals és complementari d'aquestes històries de la ràdio aparegudes fins ara. A *El català en antena*, hi trobaran una narració clara i amena que Daniel Casals fa amb precisió, gràcies als coneixements que ha acumulat sobre el català que surt per antena a Catalunya Ràdio.

Margarida Blanch Nieto

Universitat Autònoma de Barcelona.
Departament de Comunicació
Audiovisual i Publicitat

LORITE GARCÍA, Nicolás (dir.) *Tratamiento informativo de la inmigración en España*

Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Secretaría General de Asuntos Sociales. Instituto de Migraciones y Servicios Sociales (Imserso), 2002, 2004, 230 p.

Inclou un CD.

Amb aquesta publicació, l'Observatori de Migració i Comunicació (Migracom) de la Universitat Autònoma de Barcelona amplia i dona continuïtat a estudis anteriors sobre la presència als mitjans de comunicació de temes relatius a la immigració.

Amb una acurada metodologia en la recollida i tractament de dades, els autors poden fer un retrat prou clar de com veuen el fenomen de la immigració els mitjans de comunicació d'arreu Espanya i, fins i tot, una comparativa amb diversos mitjans brasilers.

La direcció del treball és del Dr. Nicolás Lorite García, professor titular del Departament de Comunicació audiovisual i publicitat i director del Migracom. L'ampli equip (de més de cinquanta persones) que ha col·laborat en la recollida i l'anàlisi de les dades està format per personal docent i investigador i estudiants d'universitats com ara la Complutense (Madrid), Navarra, Ourense, Sevilla, Granada, la UAB (Barcelona) i també la

Unisinós de Porto Alegre (Brasil), entre d'altres. Pel que fa al sector dels professionals en actiu, hi han participat experts des de diferents mitjans audiovisuals i de premsa escrita de les comunitats d'Andalusia, les Canàries, Catalunya, Galícia, Madrid i el País Basc.

El valor principal de l'estudi rau, no tan sols en la selecció dels entorns de comunicació triats (premsa escrita, ràdio, televisió i Internet), sinó també en la perspectiva multidisciplinària que ha conformat la recollida de dades. A l'estudi són presents diferents mitjans de comunicació, diferents perspectives ideològiques i també els diferents actors que necessàriament intervenen per elaborar la notícia.

Una visió més àmplia i completa

La diversitat de la informació obtinguda es deu, evidentment, al fet d'haver quantificat les dades des de la perspectiva de qui principalment les elabora o figura com a elaborador; és a dir, el o la periodista.